

DALMATSKÁ KRAJINA

V ČESKÝCH CESTOPISNÝCH TEXTECH 19. STOLETÍ

Jiří Hrabal
Katedra bohemistiky
Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

„Úmyslem mé črty jest obrátiti pozornost cestovatelského světa českého na kraj, kam zřídka kdy pro zábavu česká noha zajde, míním tím Dalmacii.“

František Reyl: „Cesta po Dalmacii“
(REYL 1897: 661)

- Dalmácie začala být pro české cestovatele oblíbeným regionem až na počátku 20. století.
- V 19. století byla pro českou společnost ještě *terra incognita*, země obtížně dostupná, zaostalá a byla spojována často s nestabilitou a nebezpečím.

Tři přístupové cesty do Dalmácie:

- po moři z Terstu či Rijeky na jih (zejména od druhé poloviny 30. let, kdy jsou zavedeny pravidelné parolodní linie do Dalmácie);
- železniční spojení Terstu (1857) a později Rijeky (1873) s kontinentální částí Rakouské monarchie umožnil cestovatelům dostat se na Jadran a pokračovat do Dalmácie parníkem;
- skrze chorvatské vnitrozemí (s nutností překonat horský masiv Velebitu, který byl do značné míry příčinou toho, že Dalmácie byla pro Středoevropany po souši obtížně dostupná);
- přes území Bosny a Hercegoviny se vstupem do Dalmácie v oblasti ústí řeky Neretvy.

Důvody přitažlivosti Dalmácie pro české cestovatele v 19. stol.:

- byla součástí rakouského mocnářství – neznámá, ale v rámci poznaného rámce;
- ve srovnání s českými zeměmi byla tehdy zemí civilizačně zaostalou, ale se starobylými památkami a minulostí;
- všeslovanské snahy vedly ke sbližování slovanských národů žijících v rakouském mocnářství, což se týkalo i Chorvatů žijících v Dalmácii;
- na jejím území se bylo možno dorozumět slovanským jazykem;
- italsko-slovansko-rakouský „melting pot“, nacházející se navíc v bezprostřední blízkosti vlivu osmanské říše;
- byla římskokatolickým územím;
- byla přímořským územím, lákavým pro obyvatele vnitrokontinentální země;
- byla rovněž zajímavá z přírodovědného hlediska (geologického, zoologického, botanického).

PRVNÍ REPREZENTACE DALMÁCIE V ČESKÝCH CESTOPISECH
VZNIKLÝCH PŘED 19. STOLETÍM

Cesta z Čech do Jeruzaléma kněze Martina Bakaláře

■ 1475 (latinsky)

(pravděpodobný vznik rukopisu - „In die Benedicti 1477“,

■ 1573

(dochovaný přepis českého překladu – byl pořízen z česky psaného rukopisu z r. 1490)

„Z Torsu [Korfu] pak uchýlivše se od Napuli [Neapole] a nechavše ji na levé straně plavili jsme se napravo od země slovanské, v nížto také sou pěkná města a hojnost veliká vína dobrého a v laciném trhu a lid jest prostý, jako ovce proti Vlachům, a všecky věci potravné sou tam a v dobrém trhu po všech městech slovanských. A potom domův, totižto do Čech. Amen.“

(Martin Křivoústý, 1984: 89)

Putování léta Páně 1493 k božímu hrobu vykonané Jan Hasištejnský z Lobkovic

- 1505 (4. část vznikla o několik let později)
- 1834 byl text poprvé zveřejněn F. L. Čelakovským v časopise *Česká včela*

Jan Hasištejnský je první českým cestovatelem, jehož cestopis se záznamem návštěvy Dalmácie se dochoval.

Vyplul lodí 1. června 1493 z Benátek.

Cesta tam: 7.–8. června 1493 v Zadaru, 9.–10. června v Hvaru na stejnojmenném ostrově a 12.–13. června navštívil Dubrovník

Zpět: 20. září kotvila loď u města Hvaru, 21. září u Šolty, 23. září u Zadaru, 28. září u Poreče a o den později do Novigradu

Do do Benátek doplul 30. září 1493.

Zmiňuje též názvy mnoha ostrovů, kolem nichž se plavil: Zansago [Susak], Osero [Lošinj], Seva [Silba], Melada [Molat], insula Svatého Michala [Ugljan], Lezyna [Hvar], Kurczula [Korčula], Melida [Mljet], Demezo [Šipan], Insula svatého Ondřeje [Otočić Sveti Andrija] a rovněž názvy měst, která však nenavštívil: Sybenygo [Šibenik], Sipalato [Split] a Trau [Trogir], a též pohoří Sambuczella [Pelješac].

- Dalmácií nazývá Jan Hasištejnský pobřežní území od Puly až po Dubrovník: „A ty hory všecky a ten kraj od výše zmíněného místa, jemuž Pola [Pula] říkají, až do Raguzu [Dubrovníku], vše se nazývá Dalmacia.“ (Jan Hasištejnský, 1902: 22)
- Dalmatskou krajinu většinou popisuje jakou hornatou a kamenitou, zejména pokud jde o ostrovy, zřídka zmiňuje vinice a obilná pole. O Hvaru píše, že není úrodný, a proto se tam lidé živí obchodem, všímá si však, že tam roste hodně vonného koření. Pouze o oblasti kolem Zadaru (nazývá jej Slovansko a také Charváty; 1902: 20) poznamenává, že je bohatá na víno, fíky a mandle.

Cesta z Prahy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestiny, tj. do krajiny někdy židovské, země svaté, do města Jeruzaléma k Božímu hrobu

Oldřich Prefát z Vlkanova

■ 1563

Kolem Dalmácie proplouval ze severu na jih v **červenci** roku **1546** a v **prosinci** roku **1546** při svém návratu z Jeruzaléma z jihu na sever.

- převážně obecné informací o „pozorovaném“ z paluby lodi (podnebné a mořské podmínky, morfologie ostrovů a pobřeží)
- pojmenovávání ostrovů (Sanct Andrea [Svetac], Lisa/Issa [Vis], Bozo [Biševo], Kassa/Casa [Sušac], Agusta [Lastovo], Cursula/Corcira Nigra [Korčula]) a v menší míře měst, kolem nichž loď proplouvala, které je doplněno nanejvýš o stručnou informaci o osídlení a vlastnictví ostrova

„V sobotu ráno jsme plavili se okolo snídání dosti dobrým větrem mimo nějaký ostrov malý v moři ležící (slove vlasky Sanct Andrea). Privil mi piota, to jest náš cesty vuodce, že v tom pustým ostrovu žádný nebydlí kromě toliko dvau mnichuov nebo pausteníkuov a náleží pod panství panuov Benátčan.“ (1947: 51)

Cesta z království českého do města Benátek, odtud do Země svaté, země Judské a dále do Egypta

Kryštof Harant z Polžic a Bezdrůžic

■ 1608

Dalmatskými vodami jeho loď proplouvala **mezi 21. a 24. prosincem 1598** při návratu.

Když v cestopise referuje o Dalmácii, není to výsledek jeho vlastního pozorování, ale jeho znalostí, kterých nabyl při přípravném studiu na cestu či později při tvorbě cestopisu:

*„Proti tomu ostrovu skonává se země, od starých Illiricum řečená [...] Obsahuje v sobě **Dalmatii**, Liburnii jinák Croatii, obecně contrada di Zara; Slavonii, zemi slovanskou, od národu slovanského, od něhož český národ i jazyk pošel; **krajiny znamenitě úrodné, města, přístavy mnohými, víc za starého nežli za našeho věku vznešené.** [...] Na ten čas jest jedno město v Slavonii nejpřednější, řečené Ragusium, jináč Ragusi, a od Turkův Dobrovicha, kteréž jest veliké i pevné, a pro přístav v kupectví a obchodích mezi předními městy kupeckými není zadní. To až posavad svobodu svou má, a jest jeho svobodná respublica na způsob Benátčanův. A však pro moc a blízké sousedství Turka, kterýž mu všecky země a panství mocí odjal, a že mu z ostatku, co drží, 14.000 dukátův ročně dávati musejí, je přinutil, daleko již od prvnější slávy své odstoupilo; nicméně nikdy ještě v moc jeho nepřišlo, a křesťanským lodím v té krajině bezpečné útočiště zůstává.“* (Kryštof Harant, 1854: 56)

Pokud existoval či existuje nějaký cestopisný text ze **17. a 18. století** napsaný českým cestovatelem, který by popisoval cestu do Dalmácie anebo alespoň podél dalmatských břehů, pak se nedochoval či není znám. Cestopisy, především pak cestopisné deníky českých cestovatelů, vzniklé v průběhu těchto dvou století, byly psány převážně v **latině či němčině** a referují zejména o cestách **do západoevropských zemí** (především do Itálie, Francie, Španělska, Německa či Anglie).

Dalmácie v cestopisech do Svaté země z 15. a 16. století (poč. 17. stol.):

- cestování lodí, pozorování krajiny z lodní paluby nebo pouze krátká zastavení na pevnině
- dalmatská krajina je prezentována neúrodná, hornatá a kamenitá (zejména ostrovní část), příp. vinice a obilná pole (někdy smokvoňové, mandloňové sady, vonné koření)
- historická města, čilý obchod

CESTOPISNÉ TEXTY Z OBDOBÍ DALMATSKÉHO KRÁLOVSTVÍ (1815–1918)

Výjimky z listů Eduarda Griez de Ronse, psaných z Dalmácie

- rytíř Eduard Griez de Ronse (1801–1855)
- Dalmácii působil jako úředník Rakouské monarchie v letech 1826–1849
- publikováno v pěti číslech přílohy *Pražských nowin* „Česká včela“ v roce 1834
- výňatky z deseti dopisů adresovaných pisatelem matce, sestře nebo příteli Josefu Krasoslavu Chmelenskému, který je připravil k publikaci
- byly napsány v rozmezí let 1827–1831

V Zadru, 29. listopadu 1827

„Okolí zadarské jest smutné a kamenité, a na zad kolem ohraženo skalinami bělavými, tak že podivno na ně pohleděti. Dále v zemi jsou prý velmi pěkné krajiny, a na léto více v kraji se poohlédnu.“

Babino Pole, 18. dubna 1829

„Výspa Mlit, ležíc asi čtyři míle od Dubrovníku k straně severní má od jihovýchodu k severozápadu délku asi pěti mil, šířku pak místem jedné a někde toliko půl míle naší.

[...]

Výspa tato jest hornatá, pahrbkovitá, ale také plná úrodných dolin, a vyjmouc ostrov Kurcolu, jest také lesnatější, nežli která krajina v Dalmácii. Divně mi zajisté přicházelo, když po tak dlouhém čase jednou zase borem jsem se procházel, přenesa se při tom v myšlenkách do mé drahé vlasti.

[...]

Na severozápadní straně ostrova nalézá se malé jezero aneb záliv, vůbec Lago zvaný, na podobu velikého rybníku, a však dosti hluboký, tak že největší lodí po něm plouti mohou, jsa ve spojení s mořem asi na 3/4 sáhu širokou rýhou, a více než dva stěvíce hlubokou. Záliv tento jest opět ve spojení skrze strouhu mnohem ještě užší a mělčejší s druhým jezercem, a obě jsou obstoupena romantickými vršinami a lesíky. Na ostrůvku většího jezera stojí někdejší benediktinský klášter, jenž od Francouzů byl zdvižen a později císařem naším se vším zbožím Dubrovnickým Piaristům darován.“

V Dubrovniku, 3. listopadu 1829

„Na konec minulého měsíce vrátil jsem se z nedaleké osmidenní cesty vykonané s p. krajským dílem po suchu, dílem po vodě na ostrov Kurcolu a polovýspu Sabiončello. Čas tento jsem příjemně ztrávil, a tak seznámil se s ostatkem kraje Dubrovnického. Kurcola leží 70 vlaských mil vzdálí od Dubrovniku, a s ostrovy Hvarem (vlasky Lesina, někdy Pharia) a Brazzau jest největší v celé Dalmácii, s pěknými lesy, vinohrady a olivovým stromovím; také tu více vesnic, z nichž jedna na 3000 obyvatelů počítá, a hrazené starodávné město. Na ostrově Sabiončello jsou nejsličnější ženštiny v celé Dalmácii, jimžto i kraj oděvu jednoduchého a právě idyllického nemálo půvabu přidává.“

Bygimky z listů Eduarda Griez de Ronse,
psaných z Dalmácie.

V Dubravniku 3. Listopadu 1829.

Na konec minulého měsíce vrátil jsem se z nedaleké osmidenní cesty, vykonané s p. krajským dílem po suchu, dílem po vodě na ostrov Kurcolu a polovýspu Sabiončello. Čas tento jsem příjemně ztrávil, a tak seznámil se s ostatkem kraje Dubrovnického. Kurcola leží 70 vlaských mil vzdálí od Dubravniku, a s ostrovy Hvarem (vlasky Lesina, někdy Pharia) a Brazzau jest největší v celé Dalmácii, s pěknými lesy, vinohrady a olivovým stromovím; také tu více vesnic, z nichž jedna na 3000 obyvatelů počítá, a hrazené starodávné město. Na ostrově Sabiončello jsou nejsličnější ženštiny v celé Dalmácii, jimžto i kraj oděvu jednoduchého a právě idyllického nemálo půvabu přidává. V Drebiti, jenž jest sídlo pratora, navštívil

Izmail Ivanovič Srezněvskij

(1812–1880)

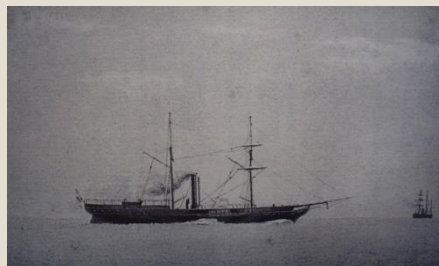
- ruský filolog

- v češtině publikované dopisy, adresované Václavu Hankovi z cesty do oblasti Chorvatska, Dalmácie a Černé Hory, vycházely v *Časopise českého Museum* v letech 1841 a 1842.
- o Dalmácii referuje v dopise z 31. července 1841, psaném na parníku Mittrowsky na cestě ze Zadaru do Rijeki

„Na parochodě, Mitrowský zvaném, na cestě ze Zadru w Řeku 31. července 1841. Měg se dobře, Dalmacie! Žel gestli navždynež nynj s radostj pronášjm to ,měg se dobře‘ věda, že zůstawenév Dalmacii nebrzo se opětowati bude, nebrzo se přjčina dá držeti cestugjcj žiwot za zwláštnj způsob mučenj. Co gest to? tážete se Wy, drahý Wáceslawe Wáceslawiči. Račte, gá se wygádřjm, i wy se shodnete, že putowati po Dalmacii nenj zcela přjgemno.“

V italském periodiku *Gazzetta di Zara* se 19. října 1850 objevuje ostrá výzva dopravci (a konstatuje se velmi špatný stav lodi) s požadavkem, „aby se tahle loď, která nese název slovné provincie, už v Dalmácii neobjevovala“. (Conte Mittrowsky byl později přejmenován na *Istra*)

Parolodní doprava

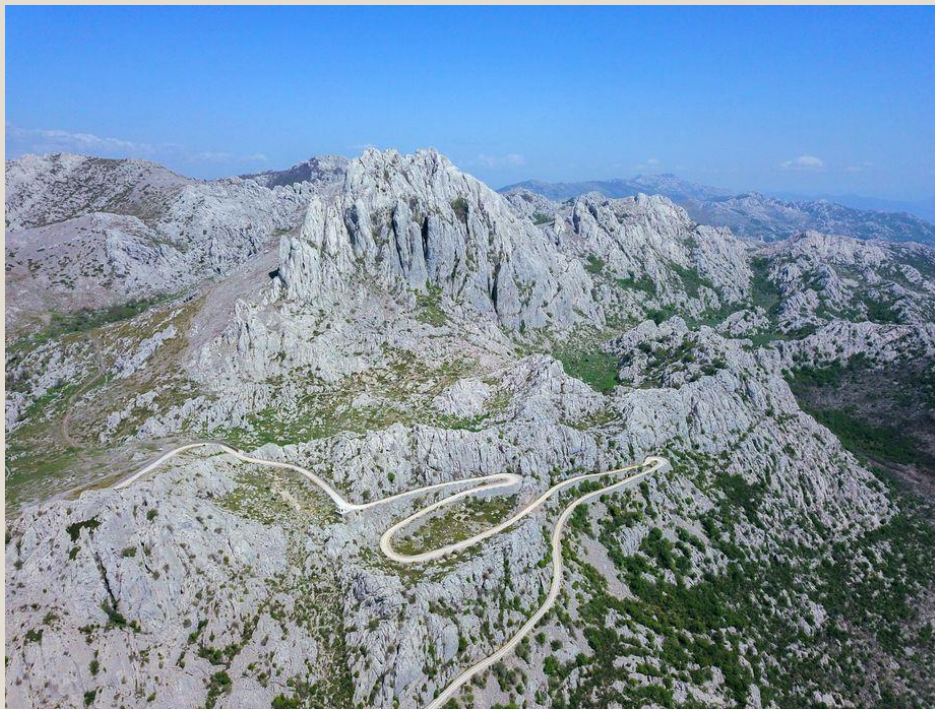

- **Conte Mittrowsky** byl jednou z prvních parolodí (na obrázku), která po roce 1837 zajišťovala dopravu (spolu s paroloděmi *Conte Kolowrat*, *Principe Metternich* a *Barone Stürmer*) z Terstu na jih do Dalmácie. Všechny tyto dřevěné kolesové parolodě patřily do „stáje“ rakouského Lloyd, monarchií masivně dotovaného lodního dopravce, který prostřednictvím ekonomických subvencí a úředních výnosů zcela zlikvidoval na desetiletí veškerou konkurenci a ovládl parolodní dopravu na trase z Terstu do Dalmácie.
- V roce **1838** bylo dokonce císařským výnosem nařízeno, že **pouze rakouský Lloyd může zabezpečovat pobřežní plavbu mezi rakouskými přístavy.**

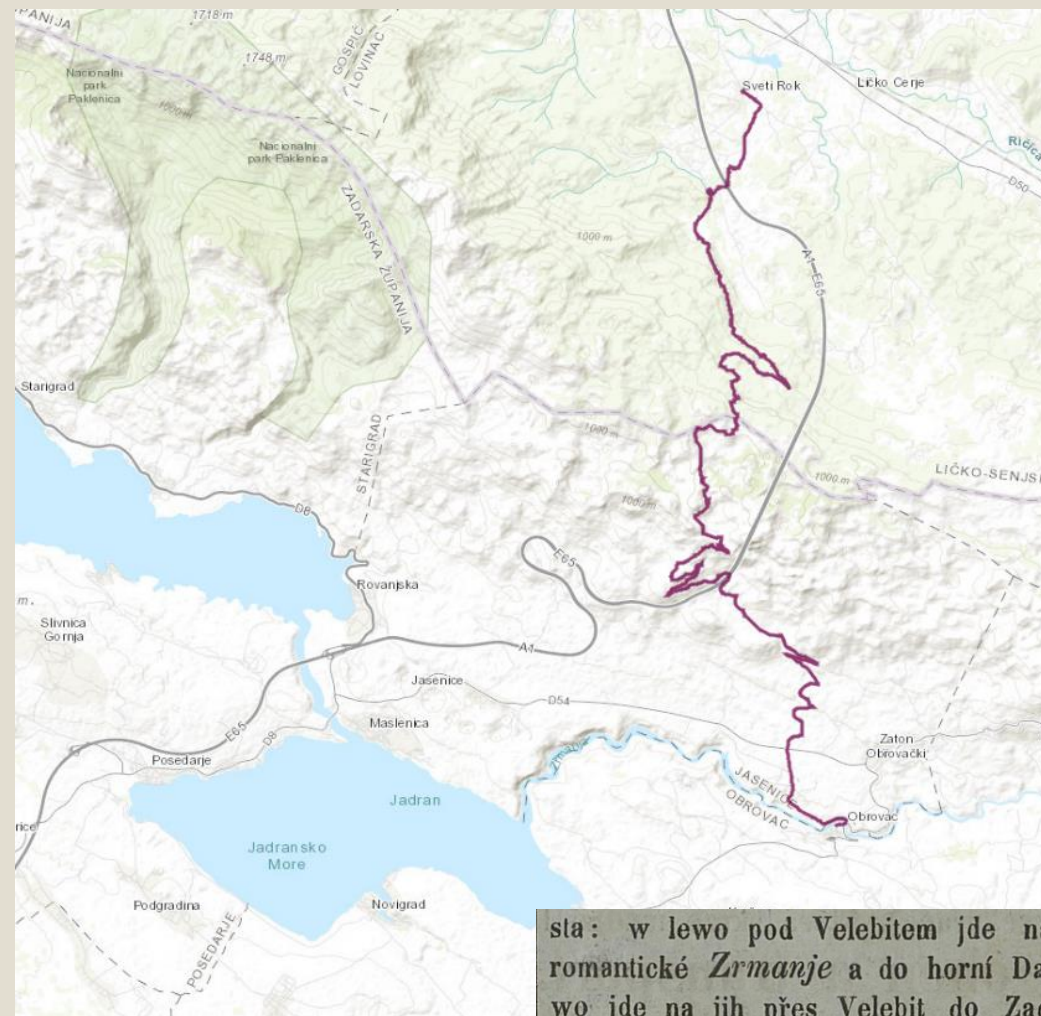
- Vedle dalmatských plachetnic, které většinou nesly jména světců, se tak začaly objevovat v přístavech parolodě, pojmenované po rakouských šlechticích.
- I když měl rakouský Lloyd na jednu stranu výrazný podíl na rozvoji cestování po Dalmácii v druhé polovině 19. století, na druhou stranu byl také hlavní příčinou stagnace, nebo i likvidace mnohých menších dalmatských námořních dopravců. V roce 1871 např. bratři Floriové založili parolodní společnost *Adria*, již ale provozovali jen do roku 1878, kdy podlehl právě konkurenčnímu tlaku rakouského Lloyd, který pak jejich tři parolodě odkoupil.
- Nicméně zásluhou rakouského Lloyd existovalo od 20. srpna 1838 pravidelné parolodní dopravní spojení na trase: Terst – Mali Lošinj (12h) – Zadar (6h) – Šibenik (5h) – Split (5) – Hvar (3h) – Korčula (5h) – Dubrovnik (7h) – Kotor (6h). Tzn. 49 čistého času plavby z Terstu do Kotoru, celkem ale trvala plavba 5 dní, takže dobrý tip na prodloužený víkend to nebyl... ;-). Když pak přibyla zastávka v Rijece, byla cesta ještě o 7h delší.

Majstorska cesta

- 1819: došlo k rozhodnutí vybudovat tuto cestu
- 1825–1832: trvání výstavba (slavnostní otevření 4. října)

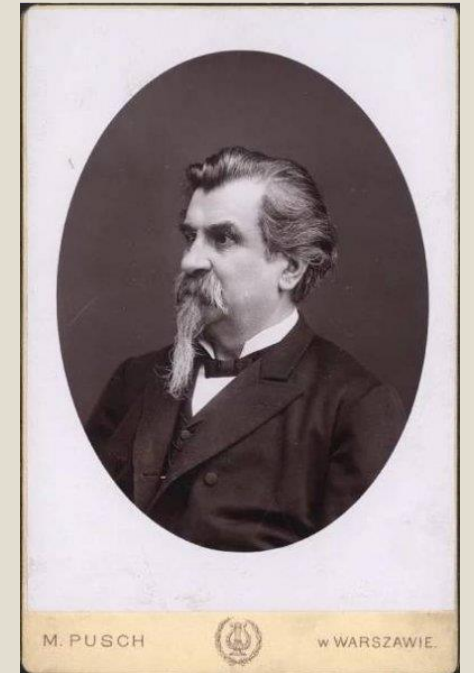
spojnice Sveti Rok – Obrovac

sta: w lewo pod Velebitem jde na východ do romantické Zrmanje a do horní Dalmatie, w prawo jde na jih přes Velebit do Zadru a do přímorské Dalmacie. Tři hodiny cesty klkací se tato jižní silnice po stráni nahoru na vrchol. W prawo w lewo plno strmin a ostrých skalisk, které nescíslně mnoho hlubokých dolců obstupují. Wětším dílem jsau skály tyto nahé; někdy se provalí mezi dvěma stěnami hromada kypré země, a zde jakož i na dně dolců a kotlin stojí husté bukví.

Vilém Dušan Lambl (1824–1895)

- „dopisy z Jihoslowan“ z r. 1849/50
- dopisy cestopisné povahy, v nichž vypravuje o své cestě z Prahy až do Boky Kotorské, která trvala 7 měsíců
- první dopis byl datován 13. květnem 1848 (psán v rakouském Linci) a poslední dopisy byly psány v listopadu 1849
- publikováno v 34 číslech *Národních novin* mezi 19. květnem 1849 a 6. lednem 1950
- dopisy z Dalmácie byly vydány v 18 číslech, počínaje 16. 9. 1849 (dopis psaný na Velebitu byl datován 27. 8. 1849)

Kdokoliw cestau tauto půjde, uwidí hory a skály, jaké snad nikde jinde po takowé krásné silnici uzříti se mu nepodaří; hodinu cesty se jede od Halana až pod *Túlove grede* (*Túlový hředy*) mezi samými kostlinami, které jako propasti kolkolem ostrými skalami obklíčené, pro člověka na pohled nepřístupné, a tak od celého světa jako odloučené a zabeďněné se zdají býti. Mezi swislými skalami a strminami wedau auzké pěšinky shora do dolců těchto, kde se někdy na dně malé kulaté pole jako wýwarek w kotlině sbírá a bujným rostlinstwem se zazelení. W těchto dolcích a po strmých stráních wůkolních býwalo jindy plno silných lesů, a posud čumí leckdes uhnílý kmen náramné tlašťky, swědčíc o bujnosti někdejšího stromowí. Lidská ruka newčasně wymítla wětším dílem sama lesy tyto; deště a wětry spláchly slabau pršť, kterau dříwe kořání mezi skalami we skulinách bylo drželo, a tak se obnažily tyto hrůzypné skály a siwé swisliny, na nichž teď *bora* ani malé křowině nuzného žiwota nepopřává.

(z dopisu z 29. srpna 1849: 846)

Spolehlivost Lamblem podávaných informací?

V dopise z konce září 1849:

„Tak prohlásil Fortis, znamenitý zeměpisec dalmatský, horu Dinaru (ploskovité druhovápno), za sopečnou (vulkanickou) horu, – proč? – to snad on sám nevěděl; při tom slově *vulkanická hora*, myslí si mnozí všelijaké podivnosti, hrůzy a rumrejchy podzemní, a touto zvláštností chtěl snad Fortis také svou Dalmácii oslavit. Chytřeji by byl udělal, kdyby byl jen o tom mluvil, o čem vsutku věděl, a ne nadarmo pokojné lidi lekal a strašil.“

(LAMBL 1849: 1057)

Ve významném cestopise italského cestovatele, přírodovědce a teologa Alberto Fortise (1741–1803) *Viaggio in Dalmazia* z roku 1774 (německy r. 1775) se však Lamblem uvedená informace o sopečném původu Dinary nenachází...

DEFORESTACE DALMÁCIE

**O pramenech výroby vůbec a o powaze i výrobě
půdy we spojení jejím s prací a jistinou zvláště. *)**

Od Dra Fr. Ladislawa Riegra.

Časopis českého Museum, 1850, 24, 2,
s. 199

zákonů. Dalmacie za starých Římanů jedna z nejúrodnějších a nejspanilejších krajín jich rozsáhlé říše, je nyní takoruka nejchudší z krajín státu Rakouského a má ten ostatek bohatství svého ne z lahodného svého s krásnou Italií společného ponebí ani z půdy jindy tak úrodné, ale z břehů svých pomorských a obchodu, jenž se w přístavích jejich wede. Příčinou jejího zpustnutí byl nedostatek zákonů pro hospodárství lesní. — Mocní dubowí lesowé někdejska, jenž jindy chránili úrodná údolí proti sichrawým wětrům půlnočním a palčiwým wětrům poledním, byli poznenáhla všickni sporážení na stawení lodí — nowí se nesázeli a tak země zůstala bez stínu a ochrany. Dešťowé splákli s pahorků zemi úrodnou, až nastalí žahawí dechowé wětrů afrických spálili luka a wysušili planiny rolní; — řeky horské nemající již proti wzteku swému živých hradeb lesů potrhaly břehy a zanesly role kamením a natwořily bažin, jimž se nyní obywatelé na hodiny vyhýbatí musí, — a tak spustla tato země, kterážby při dobrém zákonu lesním prawým rájem býti nebo vlastně zůstati mohla.

Ignát Hořica: V boce korotské.

In Světozor, 1890, č. 24, s. 285, 286.

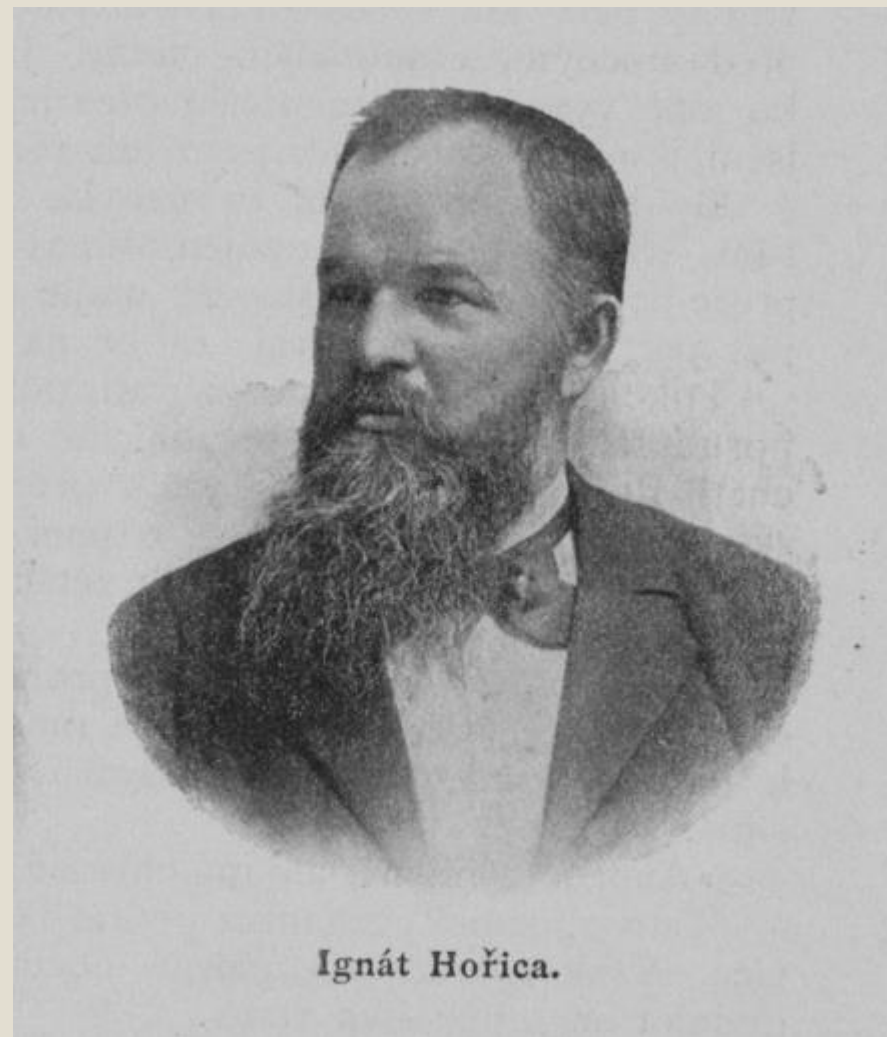
V boce kotorské.

Načrtl Ignát Hořica.

Parolod rakouského Lloydu, která vyjíždí ve středu ze Rěky, nemá na pilno. Potlouká se takřka čtyři dni a tři noci od přístavu k přístavu, od ostrova k pevnině a opačně, než přibude do Kotoru. Proto však není cesta nepřijemna. Kdo spěchá, musí si to tak zařídit, aby v Terstu nebo ve Rěce zastihl rychlolod, v jiné dny plující. Kdo jede lodí nákladní, abychom se v železničním názvosloví vyjadřovali, ten si chce ne alespoň může pobřeží dalmatské náležitě prohlédnouti. Loď naše zakotvila ve všech důležitějších přístavech a proplítala se všemi kanály. Třetího dne z rána byli jsme pojednou na západní straně ostrova Hvaru (Lesina), v přístavě města Hvaru. Bývaly zde kdysi obrovské loděnice, zde nejvíce ssál lev benátský svou ubohou oběť dalmatskou. Ostrov Hvar měl však lesy, které ani loupežné hospodářství Benátčanů úplně nezničilo.

Podnes je Hvar ostrovem úrodným, se zbytky někdejších pralesů.

dy. Člověk mimovolně zalétne myslí v minulost Dalmacie, v jejíchž rajských lesích císařové římsí hledali klidný útulek. Tehdy žila Dalmacie, nyní vidíme před sebou pouhou zkamenělou kostru. —

... důstojník, politik, spisovatel a publicista

Mýtus o zničení dalmatských lesů Benátčany

- Dragutin Lesman, odpovědný za mapování stavu lesů na středodalmatských ostrovech r. 1906: „sledoval jsem skrze okno lodi pobřeží chorvatského přímoří. Přitom jsem bezděky zatoužil po tom, aby se potomkům těch nenasytných Benátčanů, kteří nám naši krásnou přímořskou krajinu zpustošili, to nejhorší.“
- Příčin deforestation Dalmácie bylo více:
 - kácení z důvodů stavby lodí a vývoz dřeva
 - nárůst počtu obyvatel
 - kácení z důvodů vytváření pastvin pro chov dobytka a zakládání polí
 - ničení lesního porostu zejména chovem koz
- Roku 1569 Benátská republika zakládá *Magistrato dei Proveditori sopra le legne dell'Istria, Dalmazia e Quarnero detto anche Collegio delle legne*
- Aby se zabránilo velkým škodám na lesním porostu na ostrově Korčula, generální místodržící Lunardo Foscolo svým nařízením z 16. srpna 1646 zakládá v Blatu na Korčule cech pro ty, kdo se živili kácením a prodejem dřeva (museli se zapsat do Scuola dei boschieri).
- Francesco Grimani –1754–1759 benátský místodržící pro Dalmácii
- tzv. Grimaniho zákon 1756 (Nařízení o uspořádání pozemkových vztahů v Dalmácii) –> 1756–1760 se vytváří Grimaniho katastr (zahrnoval územní popis a mapy)

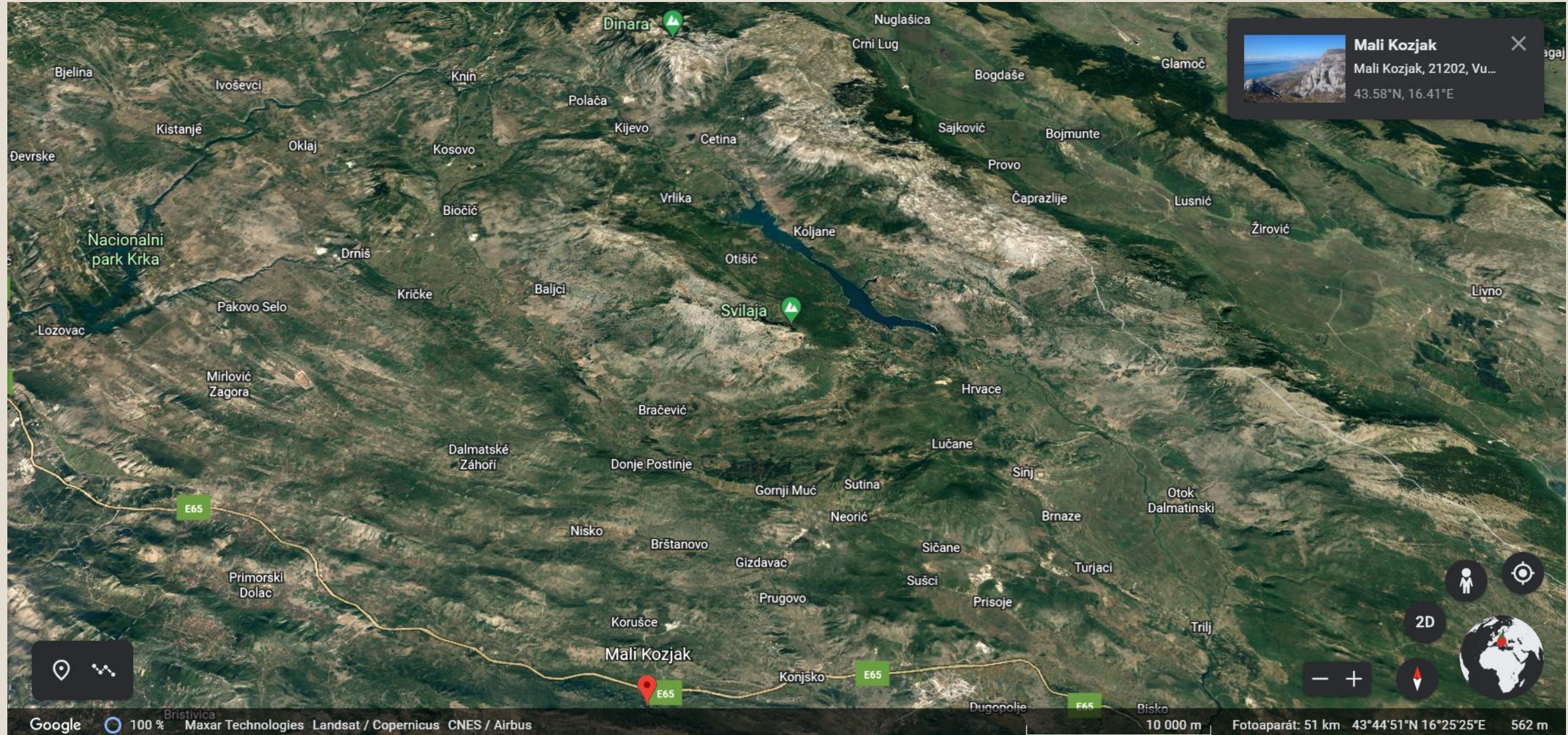
(hl. zdroj: Dušan Jedlowski: Venecija i šumarstvo Dalmacije od 15. do 18. vijeka. Split: Institut za Jadranske kulture i melioraciju krša, 1975.

duchý lid, tak i krajina. Wysoká rowina mezi holemými wrchy *Dinarou* od sewera a *Kozjaka* od jihu, a u paty těchto ploskowitzých hor bujné lesy a háje, tiché, odloučené dúbrawy a we wši prostoduchosti příroda ladná, jakoby zde jediné ještě srbské Wily přebýwaly, když je odjinud ode-wšad wálečný hluk a ziskuchtiwý šramot zapuzuje.

Tři hodiny cesty — tu jsau *siva brda* (siwé wrchy), poslední rozhraní mezi řečištěmi Krky a Cetiny. Weliká stáda — *vunjača i kozjača*, totiž owce a kozy — rejdí po strání, odkud se widí daleko do úwalu *Cetiny*, která se mezi vysokými horami příjemně táhne na jih, kde u vzdálenosti asi patnácti mil ostré wrchole modrého *Biokowa* do oblak čnějí. S wrchu dolů přes *Kijevo* ještě hodinu cesty, tu je *Vrlika*.

Toto místočko sedí pod zříceninami starého hradu na vysoké skále w líbezném koutku hluboké *Cetiny*. W nejnowější době proslulo po Dalmacii to místo lázenské, majíc pramen zdrawé wody, která má něco wápna a hořčíku a zvláštní vlastnost léčitelskau w mnohých nemocích. Koho

Dalmatinska Zagora
krajina pod Dinarou, snímky z října 2021

Jezero Peruća

- uměle vytvořené jezero na konci
50. let 20 století na řece Cetině
(plocha cca 13km²)

klášter Dragović z r. 1395

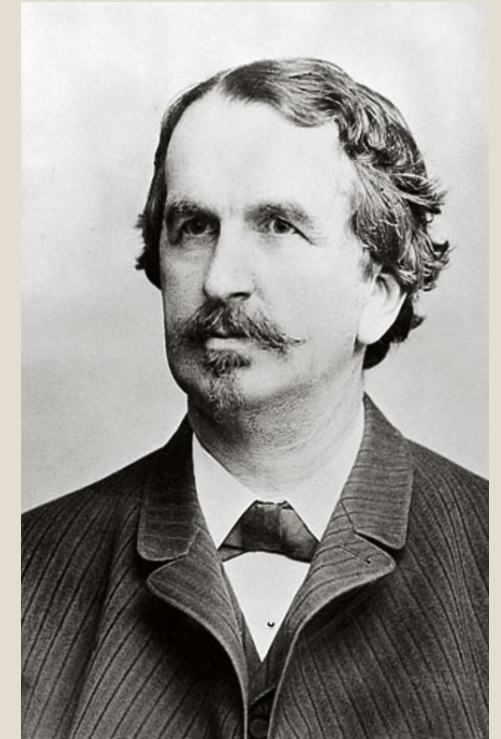
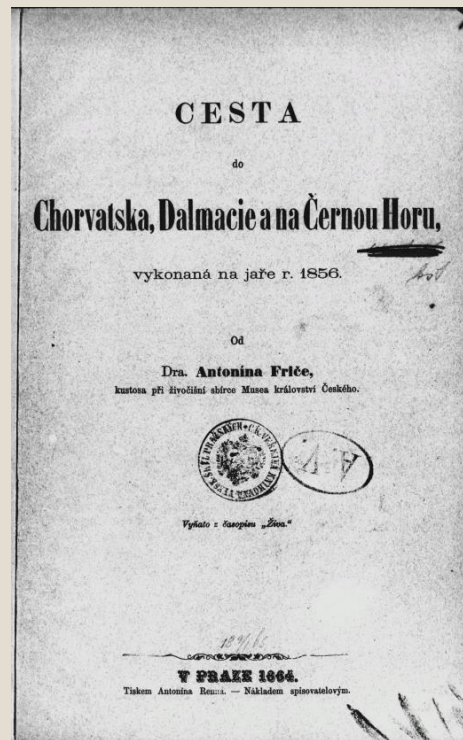

Griez vs. Lambl

- Eduard Griez i Vojtěch Dušan Lambl byli oba dobře obeznámeni s jazykem, dějinami, kulturou i přírodou Dalmácie;
- oba Dalmácii představují jako zemi na periferii, civilizačně zaostalou za kulturním a ekonomickým centrem Rakouské monarchie, které bylo tvořeno z jejich pohledu trojúhelníkem vyznačeným Vídní, Budapeští a Prahou;
- Lamblovy dopisy vypovídají o jedné cestě z Prahy do Dalmácie konané v roce 1849, která trvala sedm měsíců, kdežto Griezovy dopisy jsou vyprávěními o dílčích cestách po Dalmácii během čtyřletého období, kdy Griez v Dalmácii působil jako úředník;
- zásadní ideový rozdíl mezi obrazem Dalmácie, který nabízí Griez, a obrazem, který nabízí Lambl, spočívá právě v hledisku, formovaném vztahem obou autorů k Rakouské monarchii.

Cesta do Chorvatska, Dalmacie a na Černou Horu, vykonaná na jaře r. 1856 Antonín Frič

- publ. v *Časopise českého Museum* v roce 1864
- první cestopis zahrnující oblast Dalmácie, který není psán formou dopisů

(1832 – 1913)

- do Dalmácie ho v mladém věku 24 let především zájmy přírodovědné

hlubší dojem učinily. Ráz pobřeží dalmatského jest v celku smutný, jelikož strmé stráně jen skrovným křovím sem tam posázené po více století jsou již zbaveny okrasy své, mohutných to lesů, které neprozřetelné obyvatelstvo zpusťovalo, aby potomstvu svému jen holé skály zanechalo. Zmizením lesu zmizela brzo účinkem deště a větrů půda lesní, tak že nyní by nový les na stráních těchto se nikterak zachytiti nemohl. Tak

Na zpáteční cestě měli jsme již značnou nouzi o potravu a zastavili jsme se z té příčiny u jednoho ostrova, kde rybáři naši hodlali koupiti nějaké jehně neb kůzle od přebývajících tam pastýřů. Vystoupivše na břeh kráčeli jsme po pustém ostrově až k místu, kde pastýřové v přebídně upravených kamenných boudách se zdržovali, i užásl jsem nad bídnými poměry a nad chudobou lidu tohoto. Stádo obnášelo sotva třicet kousků ovcí a koz, a to mělo stačiti k výživě několika rodin po celý rok. Na otázku, proč se též rybařením nezabývají, odpověděli s povzdechem že nemají peněz, aby si síť a lodice opatřili. Uctivše nás sýrem a mlékem nechtěli se dát nijak přemluvit, aby nám jehně za plat přepustili. Vrátiv se po malé procházce ku protějšímu břehu úzkého tohoto ostrova zase na loď naši, dostal jsem se do večera opět do kláštera na

70. a 80. léta 19. století

balkanolog **Konstantin Jireček**

- „Plavba podél břehův dalmatinských“ (1878)
- „Přímoří“ (1878)
- „Dubrovník“ (1878)
- „Mljet a Ston“ (1891)

známý cestovatel **Josef Wünsch**

- „Na březích Kerčiných“ (1880)
- „Split“ (1880), „Zader“ (1880)
- „Na Delfinu“ (In *Mimochodem. Příhody a nehody z cest*, 1891)

spisovatel **Josef Deograt Konrád**

- „Z jižní Dalmácie“ (1886, tři části v Osvětě)

první dva knižně publikované cestopisné texty:

Josef Kalis

- *Cesta po Dalmacii, Černé Hoře a Bosně* (1895)

Jan Třeštík

- *Ku břehům Adrie* (1897)

katolický kněz **František Reyl**

- „Cesta po Dalmácii“ (1897)

významný folklorista, malíř a spisovatel **Ludvík Kuba**

- „Z dalmatských potulek“ (1904 v periodiku *Ilustrovaný Svět*, a ve 31 číslech)
- *Čtení o Dalmácii. Cesty a studie z roku 1890–1921* (1936)

cestovatelka, učitelka a překladatelka **Anna Řeháková**

- „Na Korčule“ (1909)
- „Odveta gospy Zorky. Obrázek z Dalmácie“ (1909)
- *Z dalmatského jihu* (1910)